

սամբ բամբուլիսաթ են: Լաւազոյնը անոնցմէ, ըստ իս, Թաղալակնիմ Կնիկն է, բայց ոչ հատորով տպուածը: Լմնցած չէր տակաւին թերթօնը երբ քարտուեցայ: Վերադարձիս, երկու հրատարակիչներ՝ Աղնաւոր եւ Բոլատ՝ ուղեցին հատորով տպել: Սկսաւ տպուել: Կէսը տպուելէ յետոյ միայն եկան խնդրելու, որ մընացեալը կրճատեմ: Արձան մըն է ան, որ խոշոր իրան մը ունի եւ պղտիկ օտքեր:

«Նորովէպերուս մէջ ամենէն աւելի յաջողած կը նկատեմ Համբարձում Աղաւն եւ Ագգային Բարերարք, առաջինը լոյս տեսած Բաւրբի եւ երկրորդը՝ Շիրակի մէջ:

ՈՒՐԻՇ ԵՐԳԻՄԱՅԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ուղեցի Օտեանը խօսեցնել ուրիշ երգիծարաններու մասին ալ: Ձեմ յիշեր, ինչպէս գտայ թոյլ կողմը, — որովհետեւ առհասարակ սակաւախօս էր Օտեան, ու մանաւանդ կը վախնայի, որ զգուշանայ կարծիք յայտնելէ ուրիշներու մասին:

Անկեղծ ըլլալու համար ըսեմ, թէ Պարոնեանով չսկսայ: Ուրիշներու մասին սկսայ նախ հարցնել ու կամաց կամաց Պարոնեանին բերի: Անոր համար այս զգուշութիւնը, որովհետեւ կը վախնայի, որ Օտեանի մէջ համեստութիւնն ու անկեղծութիւնը պայքարի մտած պիտի դժուարացնէին պատասխանները:

«Բառին իրական առումովը երգիծարան մը չէ Պարոնեանը, ըսաւ Օտեան: Պարոնեանի եթէ ոչ ստեղծած, զոնէ զարգացուցած սեռը մեր մէջ զաւելտադրութիւնն է: Իրմէ առաջ ալ եղան զաւելտադիրներ, ինչպէս Սվաճեան: Բայց անոնց ամենուն վարպետը հանդիսացաւ Պարոնեան, որովհետեւ ամենէն աւելի կատարելագործուածը եղաւ: Ան իր նախորդներէն առաւելութիւն մըն ալ ունեցաւ, — փիլիսոփայութիւնը, փիլիսոփայութիւն մը, որ սակայն խոր չէ, ինչպէս է յոյն Արիստոփանին եւ լատին Յորնազին մէջ: Պարոնեանի մէջ կը պակասի երգիծանքի սրբազան հուրը, ինչպէս կը գտնենք Ս. Գրքի մէջ, մասնաւորաբար Եսայիի քով: Պարոնեանի քով կարելի է գտնել չափազանցելով ծիծաղ գրգռելու մասնաւոր ճիւղ մը»:

Անշուշտ Պարոնեան մեծ եղաւ իր ժամանակին, բայց Երուանդ Օտեան անգերազանցելի մնաց: Մեր մեծագոյն երգիծարանն է ան, թէ-

եւ Պարոնեանով ոգեւորուածներ դեռ տատամսին այդ դերադանցութիւնը ճանչնալու: Մանաւանդ ոռուսահայերը միշտ Պարոնեանով խանդավառուած կը մնան:

«Ինչո՞ւ ոռուսահայերը, — կը հարցնեմ Օտեանի, — աւելի Պարոնեանը կը ճանչնան ու կը սիրեն»:

«Որովհետեւ, — կը պատասխանէ Օտեան՝ կատակի զարնելով, Պարոնեանը առաւելապէս թրքահայ ու մանաւանդ պոլսահայ թիփերն է որ կը ծաղրէ, իսկ ես ոռուսահայ տիպարներն ալ»...

* * *

«Ըստ իս՝ Արիիար Արիիարեանը, — ըսաւ Օտեան, — աւելի մեծ է քան Պարոնեանը, թէև ցարդ չճանչցուած, չըմբռնուած: Երգիծարանի ամէն յատկութիւն կայ իր տաղանդին մէջ: Իր իւմուրին մէջ սակայն ահնայտնի մեղամարտութիւն մը կայ, եւ իր հեզմանքը աւելի դառն ծիծաղ մըն է: Ու անոր տաղանդին մէջ ցեղին ու տեղին խոր դրոշմը կայ: Ֆրանսացիներն մը չի հասկնար անկէ:

«Իր երգիծական տաղանդը ըմբռնելու համար պէտք է դիմել «Արեւելք»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ սիւսած իր «Օրուան Կեանքեր»ուն: «Նոր Կեանք»ի մէջ ալ ունի զմայլելի կտորներ, ինչպէս «Օրհնեալ Գերդաստանը»: Իր երգիծարանի տաղանդին կարելի է հանդիպիլ նաեւ «Ապտակ»ի, եւ զանազան տեղեր ցրուած իր Ֆանթազիներուն մէջ:

«Յարութիւն Սվաճեան կ'ապրի իր ժամանակին հետ միայն: Ըրած է միայն ազգային եւ քաղաքական երգիծանք:

«Յարութիւն Արիիար տաղանդ ունի, բայց Ֆրանսական էսփրիսն է եղած առաւելապէս զինք ներշնչողը: Գրական մեծ արժէք մը չունի իր ըրած երգիծարանութիւնը: Թիփեր չէ ստեղծած: Աւելի հետեւած է օտարներուն, մերթ պարզ ազդեցութիւն մը կրելով, մերթ ատարքէ ընելով, եւ մերթ ուղղակի բանագործութեամբ: Բնատոհմիկ զիծ չկայ իր մէջ, եւ ուեւէ բան չի կորսնցնել, եթէ Ֆրանսերէնի ալ թարգմանուի:

«Երուանդ Թոլայեան արժէք ունի, ու մընայուն հետք մը կը ձգէր, եթէ նկարազիր ալ ունեցած ըլլար: